

ประเพณีแห่ผ้าห่มองค์พระสมุทฺรเจดีย์

ประวัติความเป็นมา

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงตระหนักหลังจากมีการสร้างเมืองสมุทรปราการเสร็จ ภายมร ปี พ.ศ. ๒๓๖๕ และได้มีการสร้างป้อมที่สำคัญขึ้น ๖ ป้อม ได้แก่ ป้อมประโคนชัย ป้อมปราบศึก ป้อมปราการ ป้อมกายสิทธิ์ ป้อมนคราษ ป้อมผีเสื้อสมุทร (ปัจจุบันเหลืออยู่สมบูรณ์ป้อมเดียว) ผู้ที่ทรงโปรดเกล้าฯ ในการเป็นแม่กองในการก่อสร้างป้อมทั้ง ๖ นี้คือ พระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์กับเจ้าพระยาคลัง (ดิศ บุนนาค) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชดำริว่า การที่พระองค์ได้สละราชสมบัติครั้งนี้ก็เพื่อสวัสดิภาพของชาติและศาสนา จึงควรจักได้อนุสาวรีย์ไว้ให้ปรากฏพระเกียรติยศสืบไป ทรงเห็นเกาะหาดทรายอยู่ท้ายป้อมผีเสื้อสมุทร (ป้อมผีเสื้อสมุทรเป็นเกาะกลางน้ำ) เหมาะแก่การที่จะประดิษฐานพระเจดีย์ไว้เป็นอนุสรณ์ ดังนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์กับพระยาคลังเป็นผู้อำนวยการสร้าง รับสั่งให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคลมหาศกิตพลเสพ กับพระยาราชสงคราม จัดเขียนแผนผังรูปพระเจดีย์ถวาย เมื่อทรงทอดพระเนตรและทรงแก้ไขจนพอพระราชหฤทัยแล้ว จึงทรงเฉลิมพระนามว่า พระสมุทฺรเจดีย์ ทั้งนี้คงจะมีพระราชประสงค์ให้เป็นคู่พระบารมีและอยู่คู่กับเมืองสมุทรปราการ ที่พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะขึ้นไว้ให้ แต่ยังมีพันจะได้ก่อสร้างพระสมุทฺรเจดีย์ เพราะยังไม่ว่างพระราชหฤทัยทรงเกรงพื้นฐานเกาะจะไม่แข็งแรงพอจึงทรงให้ปรับปรุงพื้นฐานให้มั่นคงต่อไปเสียก่อนแต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งยังมีพันที่พระองค์จะได้ทรงสร้างองค์พระสมุทฺรเจดีย์ขึ้นตามพระราชประสงค์ ก็เสด็จสวรรคตเสียก่อนในปี พุทธศักราช ๒๓๖๗ นั้นเอง

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ได้เสด็จเถลิงถวัลราชสมบัติสืบต่อมาทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งราชวงศ์จักรี ในการถวายพระเพลิงบรมศพพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ณ พระเมรุท้องสนามหลวงในครั้งนั้น เจ้าอนุผู้ครองนครเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของประเทศสยาม ได้คุมราษฎรชาวเมืองเวียงจันทน์มาร่วมงานถวายพระเพลิงด้วย เมื่อการถวายพระเพลิงเสร็จสิ้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสุรธรรมราชกับเจ้าพระยาคลัง เป็นแม่กองในการจัดสร้างพระสมุทฺรเจดีย์ขึ้นตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระชนกต่อไป ราษฎรที่เจ้าอนุเวียงจันทน์คุมลงมาในคราวถวายพระเพลิงจำนวน ๑,๐๐๐ คน ได้มีส่วนช่วยในการสร้างรากฐานขององค์พระสมุทฺรเจดีย์ ด้วยการตัดต้นตาลและลำเลียงต้นตาลจากจังหวัดเพชรบุรีและสุพรรณบุรี ลงมาทำรากฐานองค์พระสมุทฺรเจดีย์ จึงนับได้ว่าชาวเวียงจันทน์ได้มีส่วนร่วมบำเพ็ญกุศลสร้างรากฐานขององค์พระสมุทฺรเจดีย์ด้วย ครั้นถึงวันอังคาร ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๒ จุลศักราช ๑๑๘๙ ปีกุก นพศก ตรงกับวันที่ ๓๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๓๗๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรธรรมราช (น้อย) กับเจ้าพระยาคลัง (ดิศ บุนนาค) เป็นแม่กองจัดสร้างพระสมุทฺรเจดีย์ขึ้น เพื่อเป็นการสนองพระราชประสงค์ของสมเด็จพระบรมชนกนาถต่อไป

ความสำคัญ

พระสมุทฺรเจดีย์ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญและเป็นสัญลักษณ์ของชาวสมุทรปราการ อีกทั้งยังเป็นโบราณสถานสำคัญของประเทศ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงดำริให้สร้างขึ้นและพระราชทานนามว่า พระสมุทฺรเจดีย์ แต่สร้างเสร็จเรียบร้อยในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวราษฎรจะเรียกว่า พระเจดีย์กลางน้ำ เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ๑๒ องค์ ซึ่งได้อัญเชิญมาจากพระบรมมหาราชวัง พระปิฎกธรรม พระปางห้ามสมุทรและพระชัยวัฒน์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากนั้นได้จัดงานสมโภชเป็นที่ยิ่งใหญ่และเป็นประเพณีสืบมาจนถึงปัจจุบัน

พิธีกรรม

วันแรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๑ จะมีพุทธศาสนิกชนทั้งชายและหญิงพร้อมใจกันไปช่วยเย็บผ้าแดงผืนใหญ่สำหรับห่มองค์พระสมุทฺรเจดีย์ ใช้เวลาอย่างช้า ๒ วันเสร็จ ในวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ละครกรรมการจะเชิญขึ้นตั้งบนบุษบกโดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะแห่ไปรอบเมือง มีขบวนแห่ของสถานศึกษาหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมขบวนและอัญเชิญผ้าแดงลงเรือแห่แทนไปตามลำน้ำเจ้าพระยาไปถึงอำเภอยะประแดงแล้ว อัญเชิญขึ้นรถแห่รอบตัวเมืองพระประแดง

เพื่อให้ชาวพระประแดงได้ร่วมอนุโมทนาแล้วอัญเชิญลงเรือกลับมายังพระสมุทรเจดีย์มาทำพิธีทักษิณวัตรรอบองค์พระสมุทรเจดีย์แล้วจึงนำผ้าแดงขึ้นห่ม แต่เดิมเรือสามารถแล่นได้รอบองค์พระสมุทรเจดีย์ ก็จะมีการละเล่นร้องเพลงเรือของสาวหนุ่มเป็นที่ครึกครื้น เรือเดินไม่ได้จึงลดความครึกครื้นลงไป เมื่องานแห่ผ้าองค์พระสมุทรเจดีย์ผ่านพ้นไปแล้วจะเป็นการสมโภช มีมหรสพ การออกเรือน ตลอดระยะเวลา ๗ วัน ๗ คืน แต่สิ่งที่ลืมไม่ได้ก่อนที่จะกลับบ้านคือ การปิดทองและการไปนมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์นั่นเอง สำหรับในคืนวันแรม ๗ ค่ำ นั้นจะมีงานตลอดรุ่ง ในเวลาเช้าของวันแรม ๘ ค่ำ จะมีการแข่งเรือพายเป็นที่สนุกสนาน

การนำผ้าแดงขึ้นห่มองค์พระเจดีย์ หรือพระปรางค์ โดยทั่วไปนั้นมีวัตถุประสงค์หลัก ๒ ประการ คือ ประการที่ ๑ เป็นการแสดงความเคารพสักการะต่อพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุอยู่บนพระเจดีย์หรือพระปรางค์นั้น และ ประการที่ ๒ เป็นการแจ้งให้ผู้คนที่อยู่ห่างไกลจากพระเจดีย์หรือพระปรางค์ นั้นได้ทราบว่ามีการเริ่มต้นงานนมัสการแล้วจากการสังเกตจากผ้าแดงที่ห่มใหม่ เนื่องจากในสมัยโบราณมิได้มีเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย ชาวบ้านจะสังเกตผ้าแดงที่ห่มอยู่บนเจดีย์หรือพระปรางค์ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผ้าใหม่ซึ่งมองเห็นได้แต่ไกลชาวบ้านก็จะเดินทางมาร่วมงานนมัสการ ในส่วนของพระสมุทรเจดีย์นั้นสันนิษฐานว่าน่าจะมีการนำผ้าแดงองค์พระสมุทรเจดีย์ ตั้งแต่การสมโภชพระสมุทรเจดีย์องค์แรก ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ภายหลังจากการสร้างเสร็จสิ้นและได้มีการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ ซึ่งน่าจะเป็นช่วงเดือน ๗ หรือเดือน ๘ เพราะการสร้างพระสมุทรเจดีย์องค์แรกเสร็จสิ้นในขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ แต่ในปัจจุบันการห่มผ้าองค์พระสมุทรเจดีย์จะตรงกับวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี ซึ่งวันดังกล่าวไม่ตรงกับวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดสร้างพระสมุทรเจดีย์แต่อย่างใด จึงมีคำถามว่าสาเหตุใดบรรพบุรุษของเรา จึงถือเอาวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันห่มผ้าพระสมุทรเจดีย์ซึ่งคำถามนี้เป็นเรื่องที่เป็นปริศนามาเป็นเวลานานแม้แต่ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกับพระสมุทรเจดีย์ก็มีความสงสัยเช่นเดียวกัน

จากการพูดคุยกับผู้อาวุโสและปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลปากคลองบางปลากดและจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่างๆ แล้วนำมาสรุปรวมเพื่อหาเหตุผล จึงได้คำตอบว่า จังหวัดสมุทรปราการเป็นที่ตั้งของชุมชนหลายเชื้อชาติ โดยที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นที่ตั้งพระสมุทรเจดีย์เป็นที่ชุมชนไทยเชื้อสายสยาม ดังนั้นชาวไทยเชื้อสายสยาม คนไทยเชื้อสายมอญ และคนไทยเชื้อสายจีน จึงได้ร่วมกันจัดงานประเพณีในชุมชนให้เกี่ยวเนื่องสานสัมพันธ์กันเพื่อนำดอกบัวมานมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์ ตามลำดับดังนี้

ภายหลังจากออกพรรษาเข้าสู่หน้าทอดกฐิน ในวันแรม ๑ ค่ำ ๒ ค่ำ และ ๓ ค่ำ เดือน ๑๑ คนไทยเชื้อสายสยามที่บางพลีจะจัดงาน “ประเพณีรับบัว” ด้วยการเก็บดอกบัวจากแหล่งต่างๆ รวบรวมไว้ จากนั้นชาวไทยเชื้อสายมอญที่พระประแดงจะพายเรือเข้าคลองสำโรงไปยังบางพลีเพื่อรับดอกบัวจากชาวไทยเชื้อสายสยามที่บางพลีมาเก็บไว้ที่พระประแดงและเริ่มงานประจำปีในวันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๑ จนถึงวันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๑๑ จากนั้นในวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ชาวไทยเชื้อสายจีน จะล่องเรืออัญเชิญผ้าแดงห่มองค์พระสมุทรเจดีย์ไปยังอำเภพระสมุทรเจดีย์เพื่อไปประดับดอกบัวจากชาวไทยเชื้อสายมอญที่พระประแดงมานมัสการพระสมุทรเจดีย์ในงาน นมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์ ด้วยเหตุนี้บรรพบุรุษ จึงกำหนดวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันห่มผ้าองค์พระสมุทรเจดีย์

รูปภาพประกอบ



